

Läsande av böcker, klass och kön

LO / Löne- och välfärdsenheten – juni 2006
Sven Nelander/Ingela Goding

Sammanfattning

LO har tidigare i olika rapporter redovisat skillnaderna mellan olika grupper vad gäller kulturvanor, och hur dessa skillnader har förändrats. Vi har då kunnat följa utvecklingen fram till och med år 2003. Nu har vi kunnat gå vidare och belysa hur läsning av böcker har utvecklats även under de senaste åren. De tidpunkter som jämförs är början av 1980-talet, början av 1990-talet, slutet av 1990-talet, år 2003 samt år 2005. Man bör hålla i åtanke att bokmomsen sänktes kraftigt 2002 (från 25 till 6 procent den 1 januari detta år). Effekterna av denna momssänkning *borde kunna få effekter* redan på den mätning som gjordes 2003, men det *kan också vara så* att det tar en viss tid innan sänkningen får ett fullt genomslag. Därför är det mycket viktigt och värdefullt att nu kunna utvecklingen ytterligare några år, fram till och med år 2005.

Det är självfallet av *särskilt intresse* att se vad som hänt *under den tid under vilken sänkningen av bokmomsen genomförts* (tidsperioden 1999-2003 i vår redovisning), men det är också betydelsefullt att kunna se på de mera långsiktiga förändringarna. Sammanfattningsvis är det en period av drygt två decennier som nu kan studeras och jämföras.

Under fyraårsperioden 1999-2003 var det mest uppseendeväckande att läsandet *minskade* kraftigt bland männen inom LO, och det skedde en viss minskning även bland kvinnorna inom LO. Däremot *ökade* under denna period läsandet bland TCOs och SACOs kvinnor och bland SACOs män. De *klassmässiga skillnaderna* i läsande av böcker *ökade då kraftigt* bland både kvinnor och män.

Under de senaste två åren, *mellan 2003 och 2005*, har utvecklingen varit *väsentligt annorlunda*. Då har andelen män inom LO som *aldrig läser böcker* inte fortsatt att öka. Istället har andelen icke-läsare minskat något. Förändringen bland LOs kvinnor är ännu mindre, men pekar i samma riktning som bland männen. Bland tjänstemännen är det mest påtagliga under dessa år att andelen män inom TCO som aldrig läser böcker har minskat klart, efter en tidigare mycket långvarig och stark ökning.

Om vi ser till läsandet av böcker på *lång sikt* är det allra mest slående att andelen män som *aldrig läser böcker* ökade kraftigt *under tjugoårsperioden 1982/82 -2003*, bland LOs män från 28 till 47 procent och bland TCOs män från 11 till 23 procent. Under de *senaste två åren* - mellan 2003 och 2005 - har dock, som ovan framhållits, dessa andelar inte ökat utan utvecklingen har gått åt andra hållet. Detta kan förhoppningsvis ses som ett gott tecken och *kanske peka på att den tidigare trenden har brutits*.

Sammantaget kvarstår dock att *för den studerade perioden som helhet*, 1982/83-2005, blir slutsatsen att andelen som *inte alls läser böcker* har ökat kraftigt bland manliga arbetare och tjänstemän. Bland kvinnorna har förändringarna varit små.

Det innebär att *könsskillnaderna har vuxit mycket starkt*. I rapporten *ställs frågan* vad denna förändring kan betyda för *jämställdheten* mellan könen, och vilka effekter pappornas minskade läsande av böcker kan ha för *barnen*.

Bakgrund och syfte

LO har i olika rapporter studerat hur kulturvanorna har förändrats sedan början av 1980-talet, allra mest ingående i "Kulturen och din stund på jorden" som kom 1999. Därefter har i flera mindre rapporter gjorts uppföljningar av hur läsandet av böcker har förändrats. Den senaste speglade utvecklingen fram till år 2003.

Nu har gjorts bearbetningar av Statistiska centralbyråns undersökningar av levnadsförhållandena år 2005 för att se *hur läsandet av böcker har utvecklats också under de allra senaste åren*. Just läsande av böcker är det särskilt intressant att kunna följa upp, både med tanke på dess betydelse och att det genomfördes en kraftig sänkning av bokmomsen den 1 januari 2002 (från 25 till 6 procent).

Undersökningarna av levnadsförhållandena bygger på intervjuer med ett slumpmässigt urval av befolkningen. Uppgifterna erhålls genom besöksintervjuer av SCBs väl utbildade och mycket erfarna intervjuare, och *kvaliteten* i undersökningarna får överhuvudtaget bedömas som *mycket hög*. Genom att exakt samma frågor har ställts kan säkra jämförelser över tiden göras.

Resultaten

I tabell 1 ges en beskrivning av hur läsandet av böcker har förändrats under de senaste dryga tjugo åren. En jämförelse görs mellan kvinnor och män inom LO, TCO och SACO.

Tabell 1 Förändringar av läsning av böcker på fritiden under de senaste 12 månaderna

	Har läst böcker <i>i stort sett varje vecka</i>					Har <i>inte alls</i> läst böcker				
	82/83	90/91	1999	2003	2005	82/83	90/91	1999	2003	2005
LO										
Kvinnor	39	38	39	35	32	17	17	17	21	19
Män	27	22	16	18	16	28	32	38	47	44
Båda könen	33	30	27	26	23	23	24	28	35	32
TCO										
Kvinnor	59	55	49	56	52	5	6	7	7	7
Män	41	33	33	33	36	11	17	20	23	17
Båda könen	50	46	43	47	46	8	11	12	13	11
SACO										
Kvinnor	75	70	63	69	69	2	2	2	3	2
Män	66	54	47	55	56	2	5	7	5	5
Båda könen	70	61	55	62	62	2	3	5	4	4

Om vi ser till perioden mellan 1982/83 och 1999 var det mest anmärkningsvärda att läsandet bland män inom LO och TCO minskade så kraftigt. Andelen som *inte alls läst böcker* under de senaste 12 månaderna ökade bland LOs män från 28 till 38 procent, bland TCOs män från 11 till 20 procent och bland SACOs män från 2 till 7 procent. Andelen som *läser böcker i stort sett varje vecka* minskade då bland LOs män från 27 till 16 procent, bland TCOs män från 41 procent till 33 procent och bland SACOs män från 66 procent till 47 procent. Bland kvinnorna inom LO skedde under denna period ingen förändring alls utan både andelen som *läser böcker ofta* och andelen som *inte läser alls* låg på samma nivå 1999 som 1982/83. Däremot framgår att andelen som *läser böcker i stort sett varje vecka* minskade bland TCOs och SACOs kvinnor.

Siffrorna visar vidare att *mellan 1999 och 2003* ökade andelen män inom LO som *inte alls läser böcker* från 38 procent till 47 procent. Detta var en mycket kraftig ökning av andelen icke-läsare på en så kort tid som fyra år, en betydligt snabbare ökning än under tidigare perioder. Samtidigt kan man se att andelen LO-män som *läser böcker i stort sett varje vecka* förändrades ganska lite.

Också bland LOs kvinnor ökade andelen som *inte alls läser böcker* något under denna tidsperiod och andelen som *läst böcker i stort sett varje vecka* minskade i motsvarande mån. Förändringarna var dock långt mycket mindre än bland männen.

Fanns det då några grupper där läsandet *ökade* under åren 1999-2003, den tidsperiod under vilken bokmomsen sänktes så kraftigt? Resultaten visar att andelen som *läser böcker i stort sett varje vecka* ökade bland TCOs kvinnor (från 49 till 56 procent), bland SACOs kvinnor (från 63 till 69 procent) och bland SACOs män (från 47 till 55 procent).

Det kan vara så att det tar en tid innan en sänkning av bokmomsen får full effekt. Bland annat mot den bakgrunden är det angeläget att följa upp hur läsvanorna förändras. Man kan här konstatera att under de senaste två åren, *mellan 2003 och 2005*, har andelen män inom LO som *aldrig läser böcker* inte fortsatt att öka. Istället pekar resultaten i den riktningen att andelen icke-läsare har minskat något. Förändringen bland LOs kvinnor är ännu mindre, men går åt samma håll som bland männen. Samtidigt kan man konstatera att andelen män och kvinnor inom LO som *ofta läser böcker* inte har ökat under perioden. Vi verkar alltså ha fått en övergång från alternativet "läser aldrig" till alternativet "läser då och då".

Bland tjänstemännen är det mest påtagliga mellan 2003 och 2005 att andelen män inom TCO som *aldrig läser böcker* har minskat klart - efter en tidigare mycket långvarig, och sammantaget mycket kraftig, ökning.

Bland både arbetare och tjänstemän är det idag stora skillnader mellan *könen* vad gäller läsande av böcker. Bland både arbetare och tjänstemän *läser kvinnorna betydligt mera* än männen. *Sammantaget är de klass- och könsmässiga olikheterna mycket stora*. Andelen som *läser böcker i stort sett varje vecka* varierar från 69 procent bland SACOs kvinnor till 16 procent bland LOs män, medan andelen som *inte alls läser böcker* varierar från 44 procent bland LOs män till 2 procent bland SACOs kvinnor.

Vad gäller de förändringar som har skett är slutsatsen för *den studerade perioden som helhet* (1982/83 – 2005) att andelen som *inte alls läser böcker* har ökat bland männen, och detta gäller såväl arbetare som tjänstemän. Bland kvinnorna har däremot förändringarna varit små. Det innebär också att *skillnaden mellan könen har ökat påtagligt*.

Med tanke på böckernas betydelse för att öppna nya världar, förståelse av och kunskaper om människors livsvillkor i olika tider och i olika länder, förmedling av upplevelser och för stimulans av fantasin, ger det *anledning till eftertanke* att andelen män som *inte alls läser böcker* har ökat så starkt. Om det är så att läsandet och skrivandet öppnar nya infallsvinklar, ger stimulans till att tänka på ett annorlunda sätt - och därmed också kraft och mod att ifrågasätta det bestående och söka formulera nya alternativ - kan man ställa frågan vad detta kan komma att betyda för framtiden? Vad innebär det kraftigt gapet mellan kvinnors och mäns läsande för *jämställdheten* mellan könen – för möjligheterna för kvinnor och män att mötas i ett jämbördigt samtal?

Och vad betyder människens minskade läsande för *barnen*? Papporna är liksom mammorna viktiga förebilder och modeller för barnen. Om en allt större del av papporna aldrig läser böcker kan vi vara alldeles säkra på att detta också påverkar barnen – särskilt gäller detta pojkarna.

Vad gäller förändringar av läsvanorna är det självfallet intressant att också jämföra olika *åldersgrupper*. Mellan 1982/83 och 1999 ökade andelen som *aldrig läser böcker* bland LO-män i alla tre åldersgrupperna (tablå 2). Bland kvinnorna var utvecklingen inte entydig: i åldersgruppen 30-49 år minskade andelen icke-läsare, medan den ökade i de båda andra åldersgrupperna.

Man kan vidare se att *mellan 1999 och 2003* fortsatte andelen som *aldrig läser böcker* att öka bland LO-män i alla tre åldersgrupperna. Bland LO-kvinnorna skedde då en ökning av andelen icke-läsare i de båda yngre åldersgrupperna, medan utvecklingen var den omvända i den äldsta åldersgruppen.

Tabell 2 Förändringar av läsning av böcker på fritiden under de senaste 12 månaderna. Enbart LO-medlemmar

	Har läst böcker <i>i stort sett varje vecka</i>					Har <i>inte alls</i> läst böcker				
	82/83	90/91	1999	2003	2005	82/83	90/91	1999	2003	2005
Kvinnor										
18-29 år	46	41	37	32	25	11	13	15	19	23
30-49 år	40	40	42	37	28	19	18	12	22	20
50-64 år	31	31	34	34	41	22	24	27	20	15
Män										
18-29 år	29	22	16	14	11	27	33	35	47	48
30-49 år	28	22	18	20	18	28	29	37	44	42
50-64 år	25	22	18	19	16	30	36	44	51	45

Under de allra senaste två åren, *mellan 2003 och 2005*, har andelen som *aldrig läser böcker* förändrats mycket lite bland LO-män i åldersgrupperna 18-29 år och 30-49 år, medan den minskat i den äldsta åldersgruppen 50-64 år. Också bland kvinnorna inom LO har andelen icke-läsare minskat i den äldsta åldersgruppen, medan den tvärtom ökat en del i den yngsta åldersgruppen.

För *perioden som helhet*, 1982/83 – 2005, är slutsatsen att andelen som *inte alls läser böcker* har ökat bland LO-män i alla tre åldersgrupperna. Bland LO-kvinnor har utvecklingen varit olika för de tre åldersgrupperna, i den yngsta åldersgruppen 18-29 år har andelen icke-läsare ökat kraftigt, medan det tvärtom har varit en klar minskning av denna andel i den äldsta åldersgruppen 50-64 år. I mellangruppen 30-49 år är förändringen liten.

Sett på denna längre sikt har andelen som *läser böcker ofta* minskat bland LO-män i alla de tre åldersgrupperna och bland kvinnor i de båda yngre åldersgrupperna. I den äldsta åldersgruppen kvinnor, 50-64 år, har tvärtom denna andel ökat.

Vi har hittills redovisat siffror om läsandet av böcker enbart i form av procentandelar. Det kan vara av intresse att komplettera denna bild med några uppgifter om *hur många personer som ofta läser böcker* och hur dessa är fördelade. Vår granskning av resultaten visar att drygt *1 miljon anställda* som är *medlemmar i LO, TCO och SACO* kan betraktas som *flitiga bokläsare* – i den meningen att de

läser böcker i stort sett varenda vecka. Vilka de är kan vi se i diagram 1. Majoriteten, ungefär 650 000, är kvinnor. Nästan 200 000 av dessa kvinnor är medlemmar i LO. Bland de män som ofta läser böcker är drygt 100 000 medlemmar i LO.

Läser böcker i stort sett varje vecka

Diagram 1

